

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ НАСИЛЬСТВОМ ТА СОЦІАЛІЗАЦІЄЮ ОСОБИСТОСТІ

В статті розглянуто взаємозв'язок між насильством та соціалізацією особистості. Вказано на ознаки насильства різних видів та перелічено безпосередні та опосередковані наслідки насильства. Подано короткі характеристики різних впливів насильства на особистість.

Ключові слова: соціалізація, насильство, ознаки насильства, наслідки насильства.

Постановка проблеми. Проблема насильства стосується суспільства в цілому, але найбільше страждають від неї люди, що знаходяться у складних життєвих обставинах, незахищені категорії громадян. Насильство в суспільстві завдає шкоди усім: постраждалим, свідкам та агресорам. Руйнівні наслідки насильства призводять до фізіологічних, психологічних та економічних проблем у суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідниця проблеми захисту дітей від насильства О.В. Шевченко-Бітенська написала дисертацію «Правові механізми Ради Європи у сфері захисту дітей від насильства», в якій розкрито основні інструменти захисту від насильства, перелічуються ознаки, за якими можна зрозуміти, що дитина постраждала від насильства.

Соціологічним дослідженням домашнього насильства присвячена наукова робота доцента кафедри соціології Національного університету «Киево-Могилянська академія» та кандидата соціологічних наук Тамари Марценюк.

Говорячи про насильство, ми не можемо оминати ситуацію торгівлі людьми, оскільки вона включає в себе всі види насильства. За оцінками Центру безпеки людини, щороку 4 млн. осіб попадають у рабство. Згідно з дослідженнями Міжнародної організації праці (МОП), близько 12,3 млн. людей у світі займаються примусовою працею, в т.ч. 2,4 мільйона - в результаті торгівлі людьми [15].

Слід також згадати Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами, в якій йдеться про необхідність регулярного збору статистичних даних, проведення різноманітних досліджень та превенцію насильства, а також про боротьбу з його наслідками [4].

Отже, різностороннє дослідження феномену насильства та його вплив на особистість відбувається на національному та міжнародному рівнях, а також вивчається різними науками.

Мета статті – визначити взаємозв'язок між насильством та соціалізацією особистості.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Конфлікт на Сході України спровокував підвищення рівня насильства в суспільстві. Його наслідки можуть бути відчутними навіть після завершення.

Сучасна наука вивчає насильство як комплексну проблему, що включає в себе різні аспекти: політичний, економічний, юридичний, культурний, психологічний. Насильство – застосування фізично сили до будь-кого. Застосування сили для досягнення чого-небудь; примусовий вплив на когось, щось [12]. Насильство є системним, має повторювані в часі елементи. Їх називають паттернами (з англ. – приклад, шаблон, система) – орнамент, постійно повторюваний елемент [11]. В психології розглядається як набір стереотипних поведінкових реакцій або послідовних дій.

Основними ознаками насильства є:

- зазіхання на життя, або спроба його позбавлення, катування;
- позбавлення прав та свобод;
- жорстоке поводження, перевищення владних повноважень;
- зазіхання на статеву недоторканість;
- психологічний тиск;
- застосування сили або загроза її застосування;
- нехтування основними потребами, емоційний вплив.

Серед причин виникнення проявів насильства ми можемо виділити:

- перевтому та стрес;
- незадоволення життям;
- травматичний досвід (особливо у дитячі роки) ;
- невпевненість та низьку самооцінку;
- вживання психотропних речовин;
- матеріальні проблеми, безробіття;
- психічні та психологічні проблеми.

Головна ознака, яка відрізняє насильство від нещасного випадку - умисність. Умисний характер насильства передбачає бажаний результат. Оскільки насильство вчиняється проти когось, то ми маємо тут два компоненти: жертву та агресора. Ще однією ознакою є наявна або можлива шкода. Насильство завжди відбувається проти волі жертви, навіть якщо постраждали особа внаслідок психологічного чи фізіологічного стану не може зрозуміти характер дій, направлених проти неї.

Результати насильства можуть мати матеріальний (фізичний) та нематеріальний (психологічний) характер. Фізичними наслідками насильства можуть бути: травми, ушкодження, втрата життя та працездатності, інвалідність, затримка розвитку у дітей, різні захворювання. Психологічні наслідки – це депресії, психологічні проблеми, нервові розлади, педагогічна занедбаність, затримка розвитку. Серед віддалених та масштабних наслідків насильства можуть бути негативні соціальні зрушення.

Особливо руйнівним є насильство щодо дітей. Його наслідки проявляються згодом у дорослому житті, заважають соціалізації дитини, можуть привести до невиліковних проблем зі здоров'ям, впливають на майбутню родину.

На факт застосовуваного насильства вказують і особливості поведінки жертви-дитини:

- страх при наблизненні батька до дитини;
- пасивність, замкнутість або підвищена агресивність;
- загальне уникнення фізичного контакту;
- застиглий, переляканий погляд (спостерігається і у немовляти);
- незрозумілі зміни в поведінці (раніше життєрадісна дитина тепер постійно сумна, задумлива, замкнута);
- страх перед виходом зі школи / дитячого садка додому. Або, навпаки, перед виходом з дому, якщо насильство застосовується в школі або на вулиці;
- збільшення випадків заподіяння собі шкоди, саморуйнівна поведінка (вживання алкоголю, наркотиків, паління);
- втеча з дому;
- носіння одягу, що не відповідає погодним умовам (наприклад, влітку вовняний светр з високим коміром, щоб приховати синці на тілі);
- відчайдушні прохання і благання дитини не повідомляти батькам про його невдачі (бали низького рівня, невідвідування занять, погану поведінку) в школі [6].

Соціалізація — процес інтеграції індивіда в суспільство, у різноманітні типи соціальних спільнот (група, соціальний інститут, соціальна організація) шляхом засвоєння ним елементів культури, соціальних норм і цінностей, на основі яких формуються соціально значущі риси особистості [10]. Людина, яка пережила насильство через низьку самооцінку та психологічну травму має проблеми з взаємодією з людьми, не може їм довіряти, відчуває складнощі починати розмову, брати участь у колективних справах.

Нові технології принесли нову загрозу можливості насильства. Друковані та електронні ЗМІ і соціальні мережі можуть мати в собі насильницькі образи, порнографічні матеріали. Постійно транслюються образи насильства, домінування чоловіків над жінками, поширюються ідеї вирішення конфліктів насильницьким шляхом, вербальна агресія, сексизм – усе це призводить до зниження чутливості щодо насильства та засвоєння викривленої картини світу. Існує також переслідування у соціальних мережах, розміщення відео знущань, погрози, розповсюдження особистої інформації, інтимних знімків та відео. Жертвами цього можуть стати як дорослі, так і діти. Електронне анонімові середовище уможливорює швидке розповсюдження анонімною інформації, миттєве знищення репутації, породжуючи безкарність.

Будь-який вид насильства несе в собі загрозу для життя жертви, вона може бути безпосередня (як при фізичному насильстві) та опосередкована (більш характерно для психологічного насильства).

Висновки. Наслідки фізичного та інших видів насильства можна умовно поділити на найближчі та віддалені. Найближчі наслідки проявляються в найкоротшому часовому проміжку після акту насильства. Це можуть бути фізичні травми та ушкодження різного ступеня, гострі психологічні порушення, розвиток депресивних та суїцидальних станів, у деяких випадках навіть втрата життя.

Віддалені наслідки насильства проявляються з часом, вони можуть частково збігатися з найближчими, наприклад: депресія та психічні розлади можуть бути відтерміновані у часі. Для дітей наслідком можуть бути затримка в розвитку, педагогічна занедбаність, різні захворювання, проблеми із соціалізацією в майбутньому.

Людина, яка пережила фізичне насильство, може отримати фізичні травми та ушкодження різного ступеня, інвалідність, а у деяких випадках – втратити життя.

Наслідки економічного насильства впливають на життя жертви навіть після розірвання стосунків. Результатом є погіршення добробуту жінки та її дитини: неможливість отримати якісне медичне обслуговування, неконкурентоспроможність на ринку праці, соціальна ізоляція, психологічна травма.

Психологічне насильство часто призводить до розвитку депресій та суїцидальних станів.

Наслідки сексуального насилля призводять до проблем з репродуктивним здоров'ям, сексуальними відносинами, можуть призвести до самогубства. Оскільки жертви цього виду насильства часто піддаються стигматизації, психологічні проблеми загострюються та навіть можуть призвести до соціального неблагополуччя. Якщо жертва насильства проживає у компактному соціумі, то вона може піддаватися ізоляції або ставати ще й жертвою булінгу з боку рідних, сусідів, знайомих. Людина, що пережила сексуальне насильство, втрачає відчуття безпеки, їй важко будувати відносини у майбутньому, вона відчуває провину, страх, тривогу, ненависть, відразу до себе.

Література

1. Гусейнов А.А. Понятие насилие и ненасилие / А.А.Гусейнов // Социально-психологические и медицинские аспекты жестокости. – 2003. – №1-2 (3-4). С.76 – 86.
2. Забадикина Е. Допомога жертвам домашнього насильства. // Насильство і соціальні зміни. - № 3. - 2000. С. 58.
3. Зверева І.Д. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук: спец. 13.00.05 - «Соціальна педагогіка» / І.Д. Зверева. - К., 1999. – 48 с.
4. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Офіційний переклад. – 50 с.
5. Зверева І.Д. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук: спец. 13.00.05 - «Соціальна педагогіка» / І.Д. Зверева. - К., 1999. – 48 с.
6. [Малкина-Пых И. Г. Психологическая помощь в кризисных ситуациях - М.: Изд-во Эксмо. - 960 с., 2005.](#)
7. Марценюк Т.О. Ранні шлюби в Україні: хто і чому одружується в ранньому віці // Наукові записки НаУКМА. - 2014. - Т. 161 : Соціологічні науки. - С. 83-90.
8. Марценюк Т.О. Соціологічні дослідження домашнього насильства: методолгічні засади // Наукові записки НаУКМА. - 2017. - Т. 161 : Соціологічні науки. - С. 56-62.
9. Марценюк Т.О., Хуткий Д.О. Насильство у сучасній українській сім'ї (на прикладі АР Крим) // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. - 2012. - № 999 : Серія "Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи". - С. 154-160.
10. Матеріали з навчального предмету «Соціологія» [Електронний ресурс]. Підручники онлайн. – Режим доступу: <http://textbooks.net.ua/content/view/5291/46/>
11. Насилие в отношении женщин в фактах и цифрах. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nasiliestop.ru/inf_mat.php.
12. Словник української мови. В 11 т. — Київ :Наукова думка, 1970–1980, – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://sum.in.ua/s/nasylystvo>.
13. Шевченко-Бітенська О. В. Поняття «насиельство над дитиною» у міжнародному та європейському праві [Електронний ресурс] / О. В. Шевченко-Бітенська // Юридичний науковий електронний журнал. – 2015. – № 1. – Режим доступу: <http://lsej.org.ua/index.php/nomerizhurnalu?id=38>.
14. Шевченко-Бітенська О. В. Стандарти Ради Європи у сфері захисту дітей від насильства / О. В. Шевченко-Бітенська // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. – 2015. – № 3. – С. 202–208.
15. International Labour Organization [Електронний ресурс]. Flashing reports. Trends 2018. - Режим доступу: <http://www.ilo.org/global/research/global-reports/langen/index.htm>.

Транслітерація

1. Huseynov A.A. Ponyatye nasylystvo y nenasyl'ye / A.A.Huseynov // Sotsyal'no-psykholohycheskye y medytsynskye aspekty zhestokosty. – 2003. – №1-2 (3-4). S.76 – 86.
2. Zabadykina Ye. Dopomoha zhertvam domashn'oho nasylystva. // Nasylystvo i sotsial'ni zminy. - №3. - 2000. S. 58.
3. Zvyeryeva I.D. Teoriya i praktyka sotsial'no-pedahohichnoy roboty z dit'my ta moloddyu v Ukraini: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya dokt. ped. nauk: spets. 13.00.05 - «Sotsial'na pedahohika» / I.D. Zvyeryeva. - K., 1999. – 48 s.

4. Konventsia Rady Yevropy pro zapobihannya nasy'l'stvu stosovno zhinok i domashn'omu nasy'l'stvu ta borot'bu z tsymy yavyschamy: Ofitsiynyy pereklad. – 50 s.
5. Zvyeryeva I.D. Teoriya i praktyka sotsial'no-pedahohichnoyi roboty z dit'my ta moloddyu v Ukraini: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya dokt. ped. nauk: spets. 13.00.05 - «Sotsial'na pedahohika» / I.D. Zvyeryeva. - K., 1999. – 48 s.
6. Malkyna-Рыikh Y. H. Psykholohycheskaya pomoshch' v kryzysnykh sytatsyakh - M.: Yzd-vo Eksmo. - 960 s., 2005.
7. Martsenyuk T.O. Ranni shlyuby v Ukraini: khto i chomu odruzhuyet'sya v rann'omu vitsi // Naukovi zapysky NaUKMA. - 2014. - T. 161 : Sotsiolohichni nauky. - S. 83-90.
8. Martsenyuk T.O. Sotsiolohichni doslidzhennya domashn'oho nasy'l'stva: metodolohichni zasady // Naukovi zapysky NaUKMA. - 2017. - T. 161 : Sotsiolohichni nauky. - S. 56-62.
9. Martsenyuk T.O., Khutkyy D.O. Nasy'l'stvo u suchasniy ukrayins'kiy sim"yi (na prykladi AR Krym) // Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu im. V. N. Karazina. - 2012. - № 999 : Seriya "Sotsiolohichni doslidzhennya suchasnoho suspil'stva: metodolohiya, teoriya, metody". - S. 154-160.
10. Materialy z navchal'noho predmetu «Sotsiolohiya» [Elektronnyy resurs]. Pidruchnyyky onlayn. – Rezhym dostupu: <http://textbooks.net.ua/content/view/5291/46/>.
11. Nasylye v otnoshenyy zhenshchyn v faktakh y tsyfrakh. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.nasiliestop.ru/inf_mat.php.
12. Slovnyk ukrayins'koyi movy. V 11 t. — Kyiv :Naukova dumka, 1970–1980, – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu:<http://sum.in.ua/s/nasyljstvo>.
13. Shevchenko-Bitens'ka O. V. Ponyattya «nasy'l'stvo nad dytynoyu» u mizhnarodnomu ta yevropeys'komu pravi [Elektronnyy resurs] / O. V. Shevchenko-Bitens'ka // Yurydychnyy naukovyy elektronnyy zhurnal. – 2015. – №1. – Rezhym dostupu: <http://lsej.org.ua/index.php/nomerizhurnal?id=38>.
14. Shevchenko-Bitens'ka O. V. Standarty Rady Yevropy u sferi zakhystu ditey vid nasy'l'stva / O. V. Shevchenko-Bitens'ka // Visnyk Pivdennoho rehional'noho tsentru Natsional'noyi akademiyi pravovykh nauk Ukrainy. – 2015. – №3. – S. 202–208.
15. International Labour Organization [Elektronnyy resurs]. Flashing reports. Trends 2018. - Rezhym dostupu: <http://www.ilo.org/global/research/global-reports/langen/index.htm>.

Varyvod D.S., Zavatskyi Ya.A.

RELATIONSHIP BETWEEN VIOLENCE AND SOCIALIZATION OF PERSONALITY

The article deals with the relationship between violence and socialization of the individual. The article shows signs of violence of different types and the direct and indirect consequences of violence. Short characteristics of various influences of violence against a person are given.

Key words: socialization, violence, signs of violence, consequences of violence.

Варивод Дар'я Сергіївна – студентка 2 курсу магістратури спеціальності «Соціальна робота» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Северодонецьк;

Завацький Юрій Анатолійович – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри здоров'я людини та фізичного виховання Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Северодонецьк;